

Ewelina Katarzyna Pyrka

Nr indeksu: 3949

Wydział Filozofii Chrześcijańskiej UKSW

Instytut Filozofii

Warszawa, 16 marca 2023 r.

Streszczenie pracy doktorskiej
napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Ryszarda Monia

pt.:

***Krytyczna analiza koncepcji źródeł normatywności etycznej
u Jamesa Griffina***

Przedmiotem prezentowanej rozprawy doktorskiej są poglądy etyczne współczesnego amerykańsko-brytyjskiego myśliciela Jamesa Griffina. Zasadniczym celem rozważań jest sprawdzenie spójności wizji źródeł normatywności etycznej, jaką proponuje wskazany filozof. Podjęta w pracy krytyczna analiza jego koncepcji ma rozstrzygnąć, czy, na gruncie wskazanych przez niego założeń o charakterze ontologicznym, epistemologicznym, antropologicznym oraz aksjologicznym, możliwe jest uzasadnienie aktualnie obowiązujących, a także i wypracowanie nowych norm moralnego postępowania.

James Griffin to myśliciel w Polsce niemalże nieznan. Jednak zagraniczni autorzy komentujący jego myśl etyczną uznają ją jako najbardziej wpływową ideę, która wyznacza dzisiejsze tendencje w myśleniu na temat rzeczywistości normatywnej. Zazwyczaj traktuje się go jako zwolennika budowania teorii etycznej na subiektywnych podstawach, w której najważniejszą rolę wyjaśniającą pełni kategoria ludzkich pragnień. Twierdzi się, że jest on przedstawicielem nurtu znanego jako utylitaryzm, a przyjęcie obowiązywalności proponowanych przez niego źródeł normatywności etycznej prowadzi do moralnego relatywizmu.

Główna przyczyna podjętych w pracy badań ujawnia się w potrzebie pokazania innej, a w dodatku wydaje się, że bardziej adekwatnej interpretacji jego poglądów. Zasadnicza

różnica w odczytaniu wizji etyki Jamesa Griffina polega na uznaniu obowiązywalności także przedmiotowego aspektu normatywności. Z dzieł omawianego filozofa wyłania się zdroworozsądkowa teoria moralności, u podstaw której upatrywać należy specyfikę ludzkiej natury. Realny poziom zdolności człowieka wraz z autonomicznym i wolnym dążeniem do osiągnięcia dobrego życia (*well-being*) to dwa, podstawowe przejawy ludzkiej egzystencji, stanowiące, wedle jego propozycji, fundament obowiązywalności praw człowieka.

Dla osiągnięcia zamierzonego celu badań niniejsza rozprawa podzielona została na trzy części. W pierwszym rozdziale krytycznej analizie poddano, dostrzeżony w jego koncepcji, przedmiotowy aspekt źródeł normatywności etycznej. Mowa jest o elementarnych przejawach ludzkiej natury wyrażających się w postaci posiadanych przez każdego człowieka podstawowych potrzeb oraz limitach w wiedzy i motywacji. W ramach tego etapu badań, dzięki wzbogaceniu dociekań o rozważania natury logicznej, osiągnięto niezwykle istotny rezultat poznawczy. Przeprowadzone analizy pokazały, że jedną z ważniejszych kategorii w jego koncepcji etyki stanowi kategoria samooszustwa. Choć sam Griffin o problematyce świadomej manipulacji własnymi przekonaniem nie pisał prawie wcale, to okazuje się, że na gruncie jego założeń epistemologicznych samooszukujący się podmiot nie ma szansy na osiągnięcie zasadniczego celu własnej egzystencji, tj. realizacji siebie jako podmiotu normatywnego. W jego propozycji etyki kluczową kompetencją człowieka jest tzw. „dobra wrażliwość”, specyficzna, poznawcza postawa wobec rzeczywistości odpowiadająca za właściwe odkrywanie i wybieranie wartości. Sprawne funkcjonowanie tej wrażliwości wymaga posiadania spójnego zespołu przekonań o szczególnej wiarygodności. W związku z powyższym samooszukiwanie siebie wydaje się być postawą uniemożliwiającą człowiekowi sformułowanie „właściwej” i dającej się realizować wizji dobrego życia (*well-being*).

W kolejnym etapie rozważań podjęto badanie podmiotowego wymiaru źródeł normatywności etycznej, jaki występuje w jego koncepcji etyki. To w dążeniu do osiągnięcia własnej pomyślności (*well-being*) Griffin upatruje podstawowe kryterium oceny słuszności dokonywanych przez człowieka wyborów. Dokładna analiza jego stanowiska, przede wszystkim, z zakresu metaetyki pokazała, że w sporze między subiektywizmem a obiektywizmem, jego wizję na temat wyjaśniania natury dobrego życia należy określić jako koncepcję o charakterze hybrydowym, czego nie czyni żaden z komentatorów jego poglądów. Griffin łączy istnienie obiektywnej klasy wartości oraz obiektywnych standardów postępowania, z subiektywnym sposobem ich rozpoznawania, jak i wielością form ich

urzeczywistniania. Dążenie do osiągnięcia dobrego życia polega na zaspokajaniu tzw. poinformowanych pragnień, struktur, u podstaw których znajduje się zespół przekonań o szczególnej wiarygodności, tj. sądów na temat natury człowieka, natury wartości rozsądkowych oraz funkcjonujących już w społeczeństwie idiomów moralnego postępowania. W rezultacie zbadania wskazanych zależności okazało się, że jego stanowisko klasyfikować należy do grona zwolenników naturalistycznego sposobu wyjaśniania źródeł normatywności etycznej.

Rozdział trzeci prezentowanej rozprawy poświęcony został przede wszystkim Griffina koncepcji praw człowieka. Wnioski płynące z poprzednich części pracy pokazują, że stanowi ona wypadkową afirmacji przez niego tak podmiotowych, jak i przedmiotowych źródeł normatywności etycznej. Szczególne miejsce na tym etapie badań zajęła problematyka aplikacji jego teorii do konkretnych norm prawa stanowionego. W ramach rozważań określono stanowisko omawianego filozofa wobec obowiązywalności zasad określanych dziś często jako prawa człowieka IV generacji. Chodzi o postawę przyjmowaną wobec legalności zawierania małżeństw homoseksualnych, jak i fenomenów z pogranicza życia i śmierci, tj. dopuszczalności przeprowadzania zabiegów aborcji i eutanazji. Oprócz powyższego sprawdzeniu uległa zasadność klasyfikacji jego koncepcji etyki do nurtów konsekwencjalistycznych, czy też wężiej, utylitarystycznych. Przeprowadzone analizy pokazały, że proponowana przez Griffina teoria moralnego postępowania w fundamentalnych obszarach wymyka się założeniom znamionnym dla wskazanych kierunków.

Na gruncie prezentowanej rozprawy pokazano, z jaką rzeczywistością normatywną mamy do czynienia w przypadku jego koncepcji etyki. Choć za pierwotne źródło normatywności etycznej można traktować obecnie w niej podstawowe ludzkie interesy, to za standard moralnego postępowania niestuszenie jest uznawać dążenie do zaspokajania li tylko własnych aspiracji. Zobowiązania wobec innych, wedle propozycji Griffina, nie stanowią wyrazu realizacji wybranych przez siebie wartości rozsądkowych. Są raczej odpowiedzią na wymogi stawiane przez wspólną wszystkim ludzką naturę. Można zatem powiedzieć, że James Griffin to etyk o poglądach, mówiąc najogólniej, zdroworozsądkowych, respektującym wymogi realizmu psychologicznego. Za zobowiązujące uznaje także (a może i przede wszystkim) przedmiotowe aspekty normatywności etycznej, na których ugruntowany zostaje obiektywny charakter powinności moralnej.

Konkluzje, których sformułowanie staje się możliwe dzięki podjętym w pracy badaniom wydają się wiele wносить do prowadzonych dziś dyskusji filozoficznych. Osiągnięty rezultat poznawczy jawi się jako istotny z punktu widzenia całościowego obrazu specyfiki współczesnej filozofii brytyjskiej, której Griffina propozycja etyki jest szczególnym, a w Polsce zasadniczo nieznanym przypadkiem. Prezentowana rozprawa jest pierwszym, systematycznym studium na temat jego myśli pozwalającym na zapoczątkowanie włączenia Jamesa Griffina wizji źródeł normatywności etycznej do przestrzeni polskiej myśli filozoficznej.

Podstawowym wnioskiem płynącym z niniejszych rozważań jest rzeczywista przydatność jego koncepcji etyki do formułowania i uzasadniania norm moralnego postępowania. Nowatorski charakter prezentowanej dysertacji ujawnia się w pokazaniu fundamentalnej różnicy w ocenie stanowiska etycznego Griffina, względem tego, jaki kreowany jest przez dotychczasowych komentatorów jego filozofii.

Summary of the doctoral dissertation
written under the supervision of rev. Professor Ryszard Moń

A Critical Analysis of James Griffin's Concept of the Sources of Ethical Normativity

The subject of the presented doctoral dissertation is the ethical views of the contemporary American-British thinker, James Griffin. The main purpose of the deliberations is to check the coherence of the vision of ethical normativity sources proposed by the philosopher. The work undertakes the critical analysis of his concept to decide whether, based on the ontological, epistemological, anthropological, and axiological assumptions he indicated, it is possible to justify the currently binding norms of moral conduct and develop new ones.

James Griffin is an almost unknown thinker in Poland. However, foreign authors commenting on his ethical thought recognise it as the most influential idea that sets today's trends in thinking about normative reality. He is usually treated as a supporter of building an ethical theory on a subjective basis, in which the category of human desires plays the most important explanatory role. It is claimed that he is a representative of the thought known as utilitarianism while accepting the validity of ethical normativity sources proposed by him leads to moral relativism.

The main reasons behind the research are revealed in need to show a different and possibly more adequate interpretation of his views. The main difference in reading James Griffin's vision of ethics lies in recognition of the validity of the objective aspect of normativity. From the works of this philosopher emerges a common-sense theory of morality based on the specificity of human nature. The real level of human capacity and the autonomous and free pursuit of achieving well-being are two basic manifestations of human existence, constituting, according to his proposal, the foundation of the validity of human rights.

In order to achieve the intended research goal, this dissertation has been divided into three parts. The objective aspect of ethical normativity sources noticed in the author's concept was critically analysed in the first chapter. It is about elementary manifestations of human nature, expressed in the form of basic needs possessed by every human being and limits in knowledge and motivation. As part of this research stage, an extremely important

cognitive result was achieved due to enriching the investigations with logical considerations. The conducted analyses showed that self-deception is one of the most important categories in his concept of ethics. Although Griffin himself wrote almost nothing about the problem of conscious manipulation of one's own beliefs, it turns out that based on his epistemological assumptions, the self-deceiving subject has no chance to achieve the fundamental goal of its own existence, i.e., the realisation of itself as a normative agency. In his proposal of ethics, the main human competence is the so-called "good sensitivity", a specific, cognitive attitude towards reality, responsible for the proper discovery and choice of values. The efficient functioning of this sensitivity requires having a coherent set of beliefs of high reliability. Therefore, self-deception seems to be an attitude that prevents a man from formulating a "proper" and realisable vision of well-being.

In the next stage, there was undertaken the examination of the subjective dimension of ethical normativity sources that occurs in his concept of ethics. Griffin sees the basic criterion for assessing the rightness of human choices in pursuing one's own well-being. A careful analysis of his position, mostly in metaethics, has shown that in the dispute between subjectivism and objectivism, his vision of explaining the nature of the good life should be described as a hybrid concept, which none of the commentators of his views has done before. Griffin combines the existence of an objective class of values and objective standards of conduct with a subjective way of recognising them and a multiplicity of forms of their implementation. Striving to achieve a good life consists in satisfying the so-called informed-desires, structures based on which there is a set of beliefs of high reliability, i.e., judgments about human nature, the nature of prudential values, and idioms of moral behaviour already functioning in society. As a result of examining the indicated dependencies, it turned out that Griffin's position belongs to the group of supporters of a naturalistic way of explaining ethical normativity sources.

The dissertation's third chapter is devoted primarily to Griffin's concept of human rights. The previous chapters' conclusions show that it results from his affirmation of subjective and objective ethical normativity sources. A special place at this research stage was occupied by applying his theory to specific norms of law. As part of the considerations, there was determined the philosopher's standpoint on the validity of the principles often referred to today as the fourth generation of human rights. It is about the attitude adopted towards the legality of contracting homosexual marriages and phenomena bordering on life and death,

i.e., the admissibility of abortion and euthanasia. Furthermore, there was tested the legitimacy of classifying his concept of ethics into consequentialist or, more narrowly, utilitarian ideals. The analyses showed that Griffin's theory of morality in fundamental areas escapes assumptions characteristic of the indicated theories.

Based on the presented dissertation, it was shown what normative reality we are dealing with in the case of Griffin's concept of ethics. Although basic human interests can now be regarded as the original source of ethical normativity, it is wrong to consider the desire to satisfy one's own aspirations as the standard of moral conduct. As Griffin proposes, obligations to others do not express the realisation of his chosen rational values. Instead, they respond to the demands of human nature common to all. Therefore, it can be said that James Griffin is an ethicist with, generally speaking, common-sense views, respecting the requirements of psychological realism. He also considers as obliging the objective aspects of ethical normativity on which the objective character of the moral obligation is grounded.

The conclusions, the formulation of which is made possible by the research undertaken in the work, seem to contribute a lot to today's philosophical discussions. The achieved cognitive result appears to be important from the perspective of the overall picture of the specificity of contemporary British philosophy, of which Griffin's proposal of ethics is a special and, in Poland, essentially unknown case. The presented dissertation is the first systematic study of his thought, allowing for the initiation of James Griffin's vision of ethical normativity sources into Polish philosophical thought.

The basic conclusion of these considerations is the real usefulness of his concept of ethics for formulating and justifying norms of moral conduct. The innovative character of the presented dissertation is revealed in showing the fundamental difference in the assessment of Griffin's ethical position compared to that created by previous commentators of his philosophy.